

Debattartikel 2020-06-10

Anpassa arbetslöshetsförsäkringen till framtidens arbetsliv

Sällan har arbetslöshetsförsäkringen och a-kassan stått så högt på dagordningen, som under coronapandemin. På rekordtid har riksdagen röstat igenom tillfälliga förändringar för att fler ska kunna få ersättning från a-kassan och för att höja ersättningsnivåerna. Det är välkomna förändringar som bidrar både till att öka tryggheten för den enskilde och till att stabilisera svensk ekonomi efter covid-19.

Samtidigt behöver arbetslöshetsförsäkringen mer än tillfälliga förändringar. De nyligen genomförda förändringarna med anledning av den pågående krisen visar att det framåt är viktigare än någonsin med en enkel och förutsägbar a-kassa. Den 15 juni presenterar regeringens utredning sina förslag till en modern arbetslöshetsförsäkring som ska omfatta fler. Sveriges a-kassor vill här beskriva de åtgärder som är särskilt prioriterade.

Delar av dagens arbetslöshetsförsäkring fungerar bra. Alla anställda och företagare har tillgång till en grundförsäkring oavsett om de är medlemmar i en a-kassa eller inte. De som valt att vara medlemmar i en a-kassa har en ytterligare försäkring av sin inkomst och får högre ersättning i händelse av arbetslöshet förutsatt att de lever upp till kraven. Redan innan pandemin slog till var sju av tio svenskar medlemmar i en a-kassa och idag är det fyra miljoner svenskar som valt att försäkra sin inkomst via ett medlemskap.

I Sverige har vi 25 fristående a-kassor som sköter administrationen, är specialiserade på olika delar av arbetsmarknaden och har unika expertkunskaper inom sitt yrkesområde. Det ger den enskilde medlemmen service som är anpassad till förutsättningarna för olika branscher och yrkeskategorier. Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen kom 2015 fram till att ingen administrerar arbetslöshetsförsäkringen lika bra som a-kassorna.

Det är dessutom en effektiv omställningsförsäkring, enligt siffror från Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Under 2019 var det endast 19 000 personer av totalt 232 000 som gjorde slut på sina ersättningsdagar.

Men de stora problemen med arbetslöshetsförsäkringen är kopplade till ett omodernt regelverk. Genom åren har politiker haft olika uppfattning om hur reglerna för arbetslösa ska se ut. Det har resulterat i att arbetslöshetsförsäkringen är ett lapptäcke av tillägg, undantag och parallella regler som gjort försäkringen både svårförklarad och exkluderande för allt fler som arbetar.

Regelverket bär tydliga spår från gårdagens arbetsmarknad och är främst skapat utifrån normen att en person arbetar heltid hos en och samma arbetsgivare under hela yrkeslivet. På dagens arbetsmarknad ser verkligheten annorlunda ut, vilket gör att allt fler arbetstagare hamnar i kläm i regelverket. Därför är det angeläget att politikerna förenklar reglerna, så att fler får tillgång till tryggheten som arbetslöshetsförsäkringen innebär.

Sveriges a-kassor vill lyfta fram två viktiga reformer som bör genomföras.

1. Basera ersättningen på inkomst i stället för arbetad tid

Den absolut viktigaste förändringen som måste genomföras är en övergång till en inkomstbaserad arbetslöshetsförsäkring. Som det fungerar idag är antalet arbetade timmar ett av villkoren för att ha rätt till ersättning från a-kassorna. För att räkna ut ersättningsnivåerna behöver handläggarna räkna ut den genomsnittliga veckoarbetstiden samt en genomsnittlig dagsinkomst under de senaste tolv månaderna.

För en person som arbetat 40 timmar i veckan är detta inte särskilt svårt. Det är ofta enkelt att dokumentera att anställningen motsvarar heltid och att det innebär 40 timmars arbete från måndag till fredag. Det blir däremot direkt mer komplicerat för en person som är timanställd, gig-arbetare, frilansare, egenföretagare och deltidsarbetande, eller för personer som varit föräldralediga eller sjukskrivna.

Regelverket är också fullt av undantag och det är både omständligt och svårt för arbetstagare att rapportera rätt och att förutse om man kommer att ha rätt till ersättning och i så fall hur mycket. Detta är särskilt svårt när lönen för utfört arbete baserats på ett fast pris istället för timpris.

Genom en inkomstbaserad arbetslöshetsförsäkring kan fler kvalificera sig och administrationen minskar för såväl arbetsgivare som arbetstagare. Uppgifter om inkomst rapporteras redan idag in månadsvis till Skatteverket av arbetsgivare. Dessa uppgifter skulle då kunna användas för beräkning av a-kassa, i stället för krångliga och omfattande arbetsgivarintyg och komplicerade beräkningar. Med en sådan lösning kan a-kassorna handlägga ärenden snabbare, administrationen blir enklare för arbetsgivarna och medlemmarna kan lättare förutse vilken ersättning de har rätt till.

2. Indexera ersättningsnivåerna

Ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen beslutas av regeringen. Det gäller både grundnivån och den inkomstrelaterade nivån i försäkringen. Ersättningen ökar därför inte i takt med löneutvecklingen i Sverige. Ersättningsnivån blir i stället föremål för

politisk debatt och höjningar genomförs med oförutsägbara intervaller. Före årets tillfälliga förändringar höjdes ersättningen senast 2015. Innan dess låg taket stilla i tretton år – samtidigt som lönerna, hyrorna och priserna i butikerna gick upp. Till slut fick mindre än var tionde heltidsanställd ut 80 procent av sin tidigare lön från a-kassan.

För att arbetslöshetsförsäkringen ska vara en långsiktigt effektiv omställningsförsäkring krävs det att den ger rimlig ekonomisk trygghet och att ersättningen ökar i takt med löneutvecklingen. Det är viktigt både för att säkerställa en hög anslutningsgrad och för att skapa en förutsägbarhet när det gäller medlemsavgifter, arbetsgivaravgifter och företagarnas egenavgifter. Just därför bör ersättningsnivåerna indexregleras i samband med att arbetslöshetsförsäkringen moderniseras.

A-kassan är viktigare än någonsin för att vara trygg genom arbetslivet. Därför behöver vi en arbetslöshetsförsäkring som är anpassad till hur dagens arbetsliv faktiskt ser ut. Det är angeläget att nu verkligen genomföra de reformer som behövs. På så sätt får vi en modern försäkring och fler får känna tryggheten som a-kassan ger.

Harald Petersson, ordförande Sveriges a-kassor

Tomas Eriksson, kanslichef Sveriges a-kassor